

ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับ
คุณภาพชีวิตของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร

**The Relationships Between Performance in accordance with The
Principle of Sufficiency Economy Philosophy and The Quality of Life of
Teachers under The Supervision of The Department of Education
Bangkok Metropolitan Administration**

ณัฐพจน์ ยืนยง*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและระดับคุณภาพชีวิตของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับคุณภาพชีวิตของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร (3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ (4) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการพัฒนาคุณภาพชีวิต กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร จำนวน 390 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และคุณภาพชีวิตของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.93 และ 0.92 ตามลำดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบ Pearson (Pearson's Product-moment Correlation Coefficient) การสรุปความและแจกแจงความถี่ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ข้าราชการครูมีความคิดเห็นต่อการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับ ได้แก่ ด้านเงื่อนไขคุณธรรม ด้านความมีเหตุผล ด้านเงื่อนไขความรู้ ด้านมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง และด้านความพอประมาณ ส่วนคุณภาพชีวิต โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับ ได้แก่ ด้านสังคม ด้านจิตใจ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านร่างกาย

* คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

2. การปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์ทางบวกกับคุณภาพชีวิตของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานครในภาพรวมอยู่ในระดับสูง ($r = 0.703$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

3. ข้าราชการครูมีข้อเสนอแนะในการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรียงตามลำดับ ดังนี้ ด้านความพอประมาณ ได้แก่ ควรคำนึงถึงรายรับและรายจ่ายก่อนการตัดสินใจดำเนินการใช้จ่ายทุกครั้ง ด้านความมีเหตุผล ได้แก่ ควรใช้สิ่งของอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด ด้านภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ได้แก่ ควรมีวินัยในการใช้จ่ายเงินและรู้จักเก็บออมไว้ใช้ในยามจำเป็น ด้านเงื่อนไขความรู้ ได้แก่ ควรพัฒนาตนเองและศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ และด้านเงื่อนไขคุณธรรม ได้แก่ ควรใช้หลักคุณธรรมในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติงาน

4. ข้าราชการครูมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เรียงตามลำดับ ดังนี้ ด้านร่างกาย ได้แก่ ควรออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้สุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ ด้านจิตใจ ได้แก่ ควรทำจิตใจให้เบิกบานมองโลกในแง่ดีและคิดว่าชีวิตของตนมีความหมายและมีคุณค่าด้านสังคม ได้แก่ ควรไปใช้สิทธิ์ในการเลือกตั้งทุกครั้ง และด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ไม่ควรก่อหนี้สินหรือกู้ยืมเงินมาใช้จ่ายโดยไม่มีความจำเป็น

Abstract

In this study, the researcher investigates (1) the levels at which performance in accordance with the principle of sufficiency economy philosophy is evinced by selected teachers under the supervision of the Department of Education, Bangkok Metropolitan Administration (BMA) vis-à-vis the quality of life enjoyed by these teachers. The researcher examines (2) the relationships between performance in accordance with the principle of sufficiency economy philosophy and the quality of life as exhibited by the teachers under study. Finally, the researcher offers (3) recommendations made by the teachers under investigation in connection with their comportment in accordance with the principle of the sufficiency economy philosophy in addition to (4) recommendations concerning the quality of life.

The sample population consisted of 390 teachers under the supervision of the Department of Education, Bangkok Metropolitan Administration (BMA). The instruments of research were a questionnaire constructed by the researcher eliciting data concerning performance in accordance with the principle of sufficiency economy and a questionnaire regarding the quality of life of the teachers under study. The reliability levels of the two questionnaires were couched at 0.93, and 0.92, respectively.

Using techniques of descriptive statistics, the data collected were analyzed in terms of percentage, mean and standard deviation. Pearson's product moment correlation coefficient method and frequency distribution were also used by the researcher.

Findings are as follows:

1. The teachers under study exhibited opinions toward performance in accordance with the principle of sufficiency economy philosophy in an overall picture and in each aspect at a high level. In descending order were the aspects of virtue, reasonableness, knowledge, risk management, and moderation. The quality of life of the teachers in an overall picture and in each aspect was determined by the researcher to be at a high level in descending order as follows: social, mental, environmental, and physical.

2. Performance in accordance with the principle of sufficiency economy philosophy was found to be positively correlated with the quality of life of the teachers under study at a high level in an overall picture ($r=0.703$) at the statistically significant level of .01.

3. The teachers under study made the following recommendations in descending order of importance vis-à-vis the principle of the sufficiency economy philosophy: In respect to moderation, they urged taking into consideration income and expenses before making a decision to spend monies at any time. As concerns the aspect of reasonableness, they held that one should engage only in worthwhile activities such that maximum benefits shall be reaped. In respect to risk management, the teachers averred that discipline is required in financial affairs and savings must be amassed in case of emergencies or other untoward contingencies. Concerning the aspect of knowledge, the teachers urged self-development and the constant seeking of knowledge. Finally, insofar as concerns the aspect of virtue, the teachers believed the principles of morality should be followed in the conduct of life and work.

4. The teachers under study also made the following recommendations in descending order of importance: In respect to the physical aspect, good health is dependent upon regular exercise. Concerning the mental aspect, one should strive to be happy, look at things positively, and think that one's life has meaning and worth. Insofar as the social aspect is concerned, they opined that one should always exercise one's right to vote. Finally, regarding the environmental aspect, they assert that one should not incur debts or loans to make unnecessary purchases.

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผนการพัฒนาประเทศและเป็นแผนปฏิรูปความคิดและคุณค่าใหม่ของสังคมไทย มุ่งให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาและใช้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ประกอบกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) ได้บัญญัติปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 นอกจากนี้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) ยังคงมีแนวคิดและยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและให้ความสำคัญกับคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาดังเดิม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี, 2554)

เศรษฐกิจพอเพียงนั้น เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานให้นำแนวทางการดำรงชีวิตแก่ประชาชนชาวไทย ซึ่งได้พิสูจน์แล้วว่าสามารถนำมาประยุกต์ใช้และปฏิบัติตามได้จริง (สุภารัตน์ กุสินธุ์, 2553 ข, หน้า 10) มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติที่เกิดขึ้นเป็นการสร้างคนที่มีคุณภาพมีสุขภาพดี มีวินัยและความรับผิดชอบ ซึ่งนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีในเรื่องต่าง ๆ โดยมีจุดเน้นอยู่ที่การมีชีวิตที่ดีขึ้น ดังผลการพัฒนาในระยะของแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น และจากการศึกษาของ วรณวดี จันทน์มาลา (2551) เรื่อง การใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของข้าราชการ: ศึกษาเฉพาะกรณี เรือนจำอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา พบว่าวิถีชีวิตข้าราชการเรือนจำอำเภอสีคิ้ว ภายหลังการปรับใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ขณะที่คนไทยประสบปัญหาวิกฤติค่านิยม ซึ่งเป็นผลกระทบจากการเลื่อนไหลทางวัฒนธรรมของต่างชาติเข้าสู่ประเทศผ่านทางสื่อสารมวลชนและเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไป นำไปสู่ค่านิยมและพฤติกรรมนิยมที่เน้นวัตถุนิยมและการบริโภคนิยมมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ความปรารถนาอันสูงสุดของมนุษย์คือ การมีคุณภาพชีวิตที่ดี (บุญมา พงษ์ไพบูลย์, 2553, หน้า 7) ปัจจุบันคุณภาพชีวิตได้รับการกำหนดให้เป็นเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาประเทศ และเป็นสิ่งที่มีค่ามีความสำคัญและจำเป็นต่อบุคคลและสังคมเป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถกำหนดหรือสร้างเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อให้ระดับของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ ขณะที่ข้าราชการครูคุณภาพชีวิตมีความเกี่ยวเนื่องจากความรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ที่หนักขึ้นตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับสถานะทางการเงิน ที่ผ่านมามครูแต่ละรายมักจะเป็นลูกหนี้ของโครงการปล่อยกู้หลายโครงการ

เข้าซ้อนกันจากการสำรวจหนี้สินครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยคณะทำงานเพื่อจัดทำคู่มือมาตรการการแก้ไขปัญหาหนี้สินครู และยังพบว่ามียุทธศาสตร์จำนวนมากที่ลงทะเบียนแสดงตนขอรับการช่วยเหลือเกี่ยวกับหนี้สิน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552) แม้ภาครัฐจะเข้ามาดำเนินการแก้ไขหนี้สินทั้งระบบแล้วก็ตาม แต่ปัญหานี้สินดังกล่าวก็อาจส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนการสอนรวมถึงผลกระทบที่เกิดกับสภาพร่างกาย จิตใจ สังคมและสภาพแวดล้อมโดยรวม ซึ่งครูถือเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ

ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของคุณภาพชีวิตข้าราชการครู จึงทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับคุณภาพชีวิตของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ เพื่อนำผลการศึกษามาเป็นแนวทางในการแก้ไขผลกระทบต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานและยกระดับคุณภาพชีวิตของครูให้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและระดับคุณภาพชีวิตของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับคุณภาพชีวิตของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
4. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

สมมติฐานการวิจัย

การปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์ทางบวกกับคุณภาพชีวิตของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร

เนื่องด้วยคุณลักษณะของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ และ 2 เงื่อนไข ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ความรู้และคุณธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษา ซึ่งจะเป็นส่วนที่สร้างให้ข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานครมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมีความยั่งยืน ตามแนวคิดของบุญมา พงษ์โหมด (2553, หน้า 8) กล่าวถึง คุณภาพชีวิตเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ที่ดี ซึ่งพิจารณาจากองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตในเรื่องของสุขภาพร่างกาย จิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

อนึ่ง จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นวิธีการดำเนินชีวิตรูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจได้จริง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ประทาน

ให้กับปวงชนชาวไทยได้นำไปปฏิบัติ เพื่อสร้างความยั่งยืนและสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง โดยเนื้อแท้ของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพันธมิตรตามธรรมชาติกับการพัฒนาคน เนื่องด้วยเศรษฐกิจพอเพียงกำหนดให้คนเป็นศูนย์กลาง โดยมีจุดเน้นอยู่ที่การมีชีวิตที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประเวศ วสกี ปรากฏผู้รู้ กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจสายกลางหรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมาปฏิปทาที่เชื่อมโยงทั้ง ภาย ใจ สังคมและสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน (อุทุมพร อมรธรรม, 2549, หน้า 23-24)

ขอบเขตการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร จำนวน 15,150 คน ข้อมูล ณ เดือนกันยายน 2554 สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร การคำนวณหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรคำนวณของ Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และยอมให้เกิดความคลาดเคลื่อนได้ 5% ดังนั้น จำนวนของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 390 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota Sampling) ตามการแบ่งกลุ่มเขตการศึกษาของสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ดังนี้

กลุ่มเขตการศึกษา	กลุ่มตัวอย่าง/ คน
1. กลุ่มกรุงธนใต้	65 คน
2. กลุ่มกรุงธนเหนือ	65 คน
3. กลุ่มกรุงเทพใต้	65 คน
4. กลุ่มกรุงเทพเหนือ	65 คน
5. กลุ่มกรุงเทพกลาง	65 คน
6. กลุ่มกรุงเทพตะวันออก	65 คน
รวม	390 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้มีลักษณะเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่สร้างขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ และ สถานภาพ ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุผล ด้านมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ด้านเงื่อนไขความรู้ และด้านเงื่อนไข

คุณธรรม จำนวน 26 ข้อ ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต ประกอบด้วย ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม จำนวน 31 ข้อ โดยข้อคำถามแต่ละข้อของแบบสอบถาม ตอนที่ 2 และ 3 มีลักษณะคำตอบเป็นแบบวัดการปฏิบัติตามมาตรฐานประมาณค่า (Rating Scale) จำนวน 5 ระดับ ตามเกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ย ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
4.50-5.00	หมายถึง ระดับมากที่สุด
3.50-4.49	หมายถึง ระดับมาก
2.50-3.49	หมายถึง ระดับปานกลาง
1.50-2.49	หมายถึง ระดับน้อย
1.00-1.49	หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 4 แบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและในการพัฒนาคุณภาพชีวิต การวัดค่าความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับคุณภาพชีวิตตามเกณฑ์การแปลความหมายค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ดังนี้

ขนาดของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	ระดับความสัมพันธ์
0.00	ไม่มีความสัมพันธ์
0.01-0.19	มีความสัมพันธ์ระดับต่ำมาก
0.20-0.39	มีความสัมพันธ์ระดับต่ำ
0.40-0.59	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง
0.60-0.79	มีความสัมพันธ์ระดับสูง
0.80-0.99	มีความสัมพันธ์ระดับสูงมาก
1.00	มีความสัมพันธ์ระดับสมบูรณ์

ความหมายทิศทางของความสัมพันธ์

ค่า r มีค่าเป็น (+)	หมายถึง ตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันทางบวก
ค่า r มีค่าเป็น (-)	หมายถึง ตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันทางลบ

นิยามศัพท์เฉพาะ

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานให้กับประชาชนชาวไทย ซึ่งถึงแนวทางการดำเนินชีวิตและปฏิบัติตน ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ เมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชนจนถึงระดับรัฐ การพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่ ความพอเพียง ประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ต่อผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ซึ่งต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน รวมถึงการเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต การดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติปัญญาและการแบ่งปัน เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วย คุณสมบัติ ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิต การบริโภคหรือการดำรงชีวิตที่ระดับพอประมาณ
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจ วางแผนเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ เช่น ในการดำรงชีวิต การใช้จ่ายหรือการประกอบอาชีพ
3. มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น ในการดำรงชีวิต การพัฒนาตนเอง การใช้จ่ายหรือการเก็บออมไว้ใช้ในยามฉุกเฉิน

โดยมีเงื่อนไขการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง 2 ประการ ดังนี้

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยง เพื่อประกอบการวางแผน การกำหนดขั้นตอน วิธีการและความระมัดระวังในการปฏิบัติ เช่น การสร้างเสริมหรือการเพิ่มเติมความรู้ใหม่ ๆ จากการศึกษา การดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพ

2. เงื่อนไขคุณธรรม ซึ่งจะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและความอดทน และมีความเพียรการใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต เช่น การกตัญญู การช่วยเหลือผู้อื่นหรือผู้ที่ด้อยโอกาสกว่า

การปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การปฏิบัติ การกระทำหรือดำเนินตามแนวทางหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ประกอบด้วย คุณลักษณะ 3 ประการ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และ 2 เงื่อนไข ได้แก่ ความรู้และคุณธรรม โดยการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้ข้าราชการครูประเมินตนเองว่าได้ปฏิบัติตามอยู่ในระดับใดใน 5 ระดับ กล่าวคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อยและน้อยที่สุด

คุณภาพชีวิต หมายถึง ความพึงพอใจ ความเป็นอยู่ที่ดี มีความสุข มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี มีอาหารกิน มีสิ่งของหรือเงินใช้ตามความจำเป็น อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ที่ผ่านมามีการสร้างความเข้มแข็งมาตรฐานของคุณภาพชีวิตขึ้น โดยคุณภาพชีวิตจะให้ข้าราชการครูประเมินตนเองว่าคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับใดใน 5 ระดับ กล่าวคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อยและน้อยที่สุด ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญของคุณภาพชีวิตในระดับบุคคล ได้แก่

1. ด้านร่างกาย คือ การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของบุคคล ซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย การรับรู้ถึงความรู้สึกสบายไม่มีความเจ็บปวด การรับรู้ถึงความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวดทางร่างกายได้ การรับรู้ถึงผลกระทัดในการดำเนินชีวิตประจำวัน การรับรู้ถึงความเป็นอิสระที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น การรับรู้ถึงความสามารถในการเคลื่อนไหวของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการทำงาน การรับรู้ว่าคุณไม่ต้องการพึ่งพาอาศัยใคร ๆ หรือการรักษาทางการแพทย์อื่น ๆ เป็นต้น

2. ด้านจิตใจ คือ การรับรู้สภาพจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง การรับรู้ถึงความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง การรับรู้ถึงความมั่นใจในตนเอง การรับรู้ถึงความคิด ความจำ สมาธิ การตัดสินใจและความสามารถในการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของตน ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต การปฏิบัติงาน เช่น การรับรู้ถึงความเชื่อด้านวิญญาณ ศาสนา การให้ความหมายของชีวิตและความเชื่ออื่น ๆ ที่มีผลในทางที่ดีต่อการดำเนินชีวิต มีผลต่อการเอาชนะอุปสรรค เป็นต้น

3. ด้านสังคม คือ การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าคุณเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย รวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ทางเพศหรือการมีเพศสัมพันธ์

4. ด้านสิ่งแวดล้อม คือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ว่าคุณมีชีวิตอยู่อย่างอิสระ ไม่ถูกกักขัง มีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต การรับรู้ว่าคุณ

อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดี ปราศจากมลพิษต่าง ๆ การคมนาคมสะดวก มีแหล่งประโยชน์ด้านการเงิน สถานบริการทางสุขภาพและสังคมสงเคราะห์ การรับรู้ว่าคุณมีโอกาสที่จะได้รับข่าวสารหรือฝึกฝนทักษะต่าง ๆ การรับรู้ว่าคุณได้มีกิจกรรมสันทนาการและมีกิจกรรมในเวลาว่างเป็นต้น

ข้อเสนอแนะ หมายถึง ข้อคิดเห็นของข้าราชการครูที่ได้เสนอแนะในข้อคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร หมายถึง ข้าราชการครูกรุงเทพมหานคร ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นผู้สอนประจำในสถานศึกษาของกรุงเทพมหานครหรือดำรงตำแหน่งอื่น ซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้บริหารหรือในการศึกษาของกรุงเทพมหานคร และให้หมายความถึงข้าราชการกรุงเทพมหานคร ซึ่งดำรงตำแหน่งที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการให้การศึกษา แต่ไม่สังกัดในสถานศึกษาของกรุงเทพมหานครตามที่พระราชกฤษฎีกากำหนดให้เป็นข้าราชการกรุงเทพมหานครตามระเบียบข้าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528

ผลการวิจัย

1. การปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.93$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ข้าราชการครูมีการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับ ได้แก่ ด้านเงื่อนไขคุณธรรม ($\bar{X} = 4.34$) ด้านความมีเหตุผล ($\bar{X} = 4.19$) ด้านเงื่อนไขความรู้ ($\bar{X} = 4.16$) ด้านมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ($\bar{X} = 4.10$) และด้านความพอประมาณ ($\bar{X} = 3.71$)

2. คุณภาพชีวิตของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.77$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ข้าราชการครูมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับ ได้แก่ ด้านสังคม ($\bar{X} = 4.24$) ด้านจิตใจ ($\bar{X} = 4.15$) ด้านสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 3.85$) และด้านร่างกาย ($\bar{X} = 3.79$)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับคุณภาพชีวิตของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานครพบว่า การปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์ทางบวกกับคุณภาพชีวิตของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานครโดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง ($r = 0.703$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

4. ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานครเรียงตามลำดับ ดังนี้ ด้านความพอประมาณ ได้แก่ ควรคำนึงถึงรายรับและรายจ่ายก่อนการตัดสินใจดำเนินการใช้จ่ายทุกครั้ง ด้านความมีเหตุผล ได้แก่ ควรใช้

สิ่งของอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด ด้านภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ได้แก่ ควรมีวินัยในการใช้จ่ายเงินและรู้จักเก็บออมไว้ใช้ในยามจำเป็น ด้านเงื่อนไขความรู้ ได้แก่ ควรพัฒนาตนเองและศึกษาค้นหาความรู้อยู่เสมอ และด้านเงื่อนไขคุณธรรม ได้แก่ ควรใช้หลักคุณธรรมในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติงาน

5. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานครเรียงตามลำดับ ดังนี้ ด้านร่างกาย ได้แก่ ควรออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้สุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ ด้านจิตใจ ได้แก่ ควรทำจิตใจให้เบิกบานมองโลกในแง่ดีและคิดว่าชีวิตของตนมีความหมายและมีคุณค่า ด้านสังคม ได้แก่ ควรไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งทุกครั้ง และด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ไม่ควรก่อหนี้สินหรือกู้ยืมเงินมาใช้จ่ายโดยไม่มี ความจำเป็น

อภิปรายผล

การปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ข้าราชการครูมีการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับ ได้แก่ ด้านเงื่อนไขคุณธรรม ด้านความมีเหตุผล ด้านเงื่อนไขความรู้ ด้านภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และด้านความพอประมาณ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจาก ข้าราชการครูในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐและมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต ด้วยภาระหน้าที่และความรับผิดชอบในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการให้การศึกษา ตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ข้าราชการครูยังเป็นแบบอย่างที่ดีในการประพฤติและปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่ประชาชนชาวไทย เพื่อให้หลุดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ และที่สำคัญได้พิสูจน์แล้วว่าสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงานได้จริง ทำให้ข้าราชการครูเลือกที่จะปฏิบัติ กระทำหรือดำเนินตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การมีชีวิตของตนและครอบครัวที่เป็นสุข ประกอบกับ ที่ผ่านมา กรุงเทพมหานครได้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการกรุงเทพมหานคร และกำหนดเป็นนโยบายหลักนำลงสู่การปฏิบัติในทุกกิจกรรมของกรุงเทพมหานคร เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ การสร้างเครือข่าย ขยายผลต่อให้เกิดเป็นรูปธรรมพร้อมการปลูกฝังแนวคิดและแนวการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่เด็กและเยาวชนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร รวมทั้งการประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานและการดำรงชีวิตให้แก่ข้าราชการเจ้าหน้าที่ของกรุงเทพมหานคร (กรุงเทพมหานคร, 2550) จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของข้าราชการครูในการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ

ข้าราชการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย (2550, หน้า 33, 38) ที่ได้กล่าวไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเน้นความสำคัญในการปกป้องประเทศและประชาชนจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงที่เกิดขึ้น เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องของการอยู่ได้เป็นอย่างดีกับโลกาภิวัตน์ ไม่ใช่ปฏิเสธโลกาภิวัตน์อย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้ เศรษฐกิจพอเพียงยังเป็นพันธมิตรตามธรรมชาติกับการพัฒนาคน เพราะเศรษฐกิจพอเพียงกำหนดให้คนเป็นศูนย์กลาง โดยมีจุดเน้นอยู่ที่การมีชีวิตที่ดี และแนวคิดของอัญชลี ชยานุวัชร (2552, หน้า 1) ที่กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานพระราชดำริแนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย เป็นเวลายาวนาน ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นหลักปรัชญาซึ่งถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้อง มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการกระทำใดอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันจะต้องเสริมพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิต ด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้ความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมรวมทั้งวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ นิรุฒ ถึงนาค (2551, หน้า 20-24) ยังกล่าวว่า ครูคือ พลังสำคัญในการขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนรู้ ได้มีการทดลองนำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการโรงเรียนหรือในด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ซึ่งในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนรู้นั้น จำต้องพัฒนาบุคลากร ด้านการศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงและสร้างแรงจูงใจในระบบการจัดการศึกษาให้บุคลากรเหล่านั้น สนใจและอยากที่จะปฏิบัติตนและปฏิบัติหน้าที่ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ครู คือบุคลากรอันดับแรกที่จะต้องพัฒนา เพราะครูถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ และปลูกฝังสิ่งต่าง ๆ ให้แก่เด็ก ดังนั้น ครูจึงควรได้รับการส่งเสริมให้มีความรู้ ความเข้าใจในแก่นของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้สามารถถ่ายทอดและปลูกฝังปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างถูกต้อง ตลอดจนเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กได้ ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของสกล พรหมสิน (2546) ที่ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงกับคุณภาพชีวิตของประชากรตำบลหงษ์เจริญ

อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร พบว่า กลุ่มครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่มีการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับสูง ผลการวิจัยของบุญนุรักษ์ คำนวนชัย (2552) ที่ศึกษาเรื่อง การปฏิบัติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรีพบว่า ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรีปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก และผลการวิจัยของกชกร ชำนาญกิตติชัย, ธิติมา ประภากรเกียรติ, อเนก แสงโนรี, จิรเดช สมิตพรพรรณ (2554) ที่ศึกษาเรื่อง การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตพบว่า การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน

คุณภาพชีวิตของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ข้าราชการครูมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับมากทุกด้านเรียงตามลำดับ ได้แก่ ด้านสังคม ด้านจิตใจ ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านร่างกาย ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากความปรารถนาอันสูงสุดของมนุษย์ คือ การมีคุณภาพชีวิตที่ดี กล่าวคือ มีความเป็นอยู่ที่ดี มีความสุข มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี มีสิ่งของหรือเงินใช้ตามความจำเป็น อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีและในสังคมได้อย่างมีความสุข ปัจจุบันคุณภาพชีวิตได้รับการกำหนดให้เป็นเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาประเทศ คุณภาพชีวิตจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อบุคคลและสังคมและเป็นเรื่องที่มนุษย์สามารถกำหนดหรือสร้างเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อให้ระดับของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ในทางตรงกันข้ามถ้าคุณภาพชีวิตไม่ดีก็ส่งผลถึงการดำรงชีวิตและการปฏิบัติงานได้เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าราชการครูซึ่งเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมและเป็นกำลังหลักในการพัฒนาประเทศ ที่ผ่านมา คุณภาพชีวิตของข้าราชการครูมีความเกี่ยวเนื่องจากความรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่และสถานะทางการเงินการกู้ยืมเพื่อการใช้จ่ายในการดำเนินชีวิต ภาครัฐจึงให้ความสำคัญกับโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตครู เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน ในขณะเดียวกันกรุงเทพมหานครหน่วยงานต้นสังกัดของข้าราชการครู ได้กำหนดกลยุทธ์หลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตข้าราชการและพนักงานของตนให้ได้รับการพัฒนาครอบคลุมทั้งด้านร่างกายและจิตใจตามแผนการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคล พ.ศ. 2552-2555 เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน ทำให้ข้าราชการครูให้ความสำคัญกับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตของข้าราชการครู ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของคุชกู อายูวัฒน์ (2548, หน้า 42, 50) ที่ได้กล่าวไว้ว่า คุณภาพชีวิตนั้นเป็นความพยายามที่จะนิยามความหมายของคำว่า “คุณภาพชีวิต” เพื่อใช้ในการศึกษา แต่ความหมายที่นักวิชาการหลายท่านนิยามขึ้นนั้นยากจะเป็นที่ยอมรับอย่างเป็นสากล เนื่องจากความหมายของคำว่า คุณภาพชีวิต มีลักษณะที่เป็นทั้งวัตถุวิสัย (Objective) และอัตตวิสัย (Subjective) เช่น เรื่องที่เกี่ยวข้องกับร่างกาย จิตใจ ความรู้สึก

เกี่ยวกับความเป็นอยู่ที่ดี นอกจากนี้ คุณภาพชีวิตในความหมายของปราชญ์ชาวบ้าน เน้นความสุขของชีวิตแบบองค์รวมเชื่อมโยงทั้งสุขภาพกายใจ ครอบครัวยุคและสิ่งแวดล้อม ความสามารถในการพึ่งตนเอง ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจและจิตวิญญาณ ทั้งนี้มิติของคุณภาพชีวิตมีทั้งด้านสุขภาพ ทั้งการไม่มีโรคและความแข็งแรงที่สามารถทำงานได้ การมีชีวิตครอบครัวและสังคมอบอุ่น มีความมั่นคงและพึ่งตนเองได้ อย่างไรก็ตาม คุณภาพชีวิตดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะมีความเกี่ยวข้องโดยหลักใหญ่ ๆ อยู่ 4 ด้านด้วยกัน คือ ด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อม และแนวคิดของบุญมาพงษ์โหมด (2553, หน้า 8-9) ที่กล่าวว่า คุณภาพชีวิตเป็นการสร้างรากฐานของระดับการดำรงชีวิตของคนให้ดีขึ้น ด้วยการให้ความรู้ การฝึกด้านคุณธรรม การส่งเสริมสุขอนามัย การประกอบอาชีพ การรวมกันอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข มนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าในการพัฒนาสังคมหรือประเทศชาติให้บรรลุเป้าหมาย ประเทศต่าง ๆ จึงได้กำหนดแนวทางการพัฒนาประชาชนให้คุณภาพชีวิตที่ดี ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมที่จะมีบุตร การดูแลทารกตั้งแต่แรกเกิด การส่งเสริมพัฒนาคนให้เหมาะสมกับพัฒนาการตามวัยทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และการเป็นสมาชิกที่ดีในสังคม นอกจากนี้ มานพ นักการเรือน (2554, หน้า 2-3) ยังกล่าวถึง องค์ประกอบคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกมีอยู่ 4 องค์ประกอบ ดังนี้ (1) ด้านร่างกาย คือ การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของบุคคล ซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย การรับรู้ถึงความรู้สึกสุขสบาย ไม่มีความเจ็บปวด การรับรู้ถึงความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวดทางร่างกายได้ การรับรู้ถึงพลังกำลังในการดำเนินชีวิตประจำวัน การรับรู้ถึงความเป็นอิสระที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น การรับรู้ถึงความสามารถในการเคลื่อนไหวของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการทำงาน การรับรู้ว่าคุณไม่จำเป็นต้องพึ่งพาต่าง ๆ หรือการรักษาทางการแพทย์อื่น ๆ เป็นต้น (2) ด้านจิตใจ คือ การรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง การรับรู้ถึงความภาคภูมิใจในตนเอง การรับรู้ถึงความมั่นใจในตนเอง การรับรู้ถึงความคิด ความจำ สมาธิ การตัดสินใจและความสามารถในการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการจัดการกับความเศร้าหรือกังวล การรับรู้เกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ ของตนที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต การปฏิบัติงาน เช่น การรับรู้ถึงความเชื่อด้านวิญญาณ ศาสนา การให้ความหมายของชีวิตและความเชื่ออื่น ๆ ที่มีผลในทางที่ดีต่อการดำเนินชีวิตมีผลต่อการเอาชนะอุปสรรค เป็นต้น (3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม คือ การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าคุณได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย รวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ทางเพศหรือการมีเพศสัมพันธ์ และ (4) ด้านสิ่งแวดล้อม คือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ว่าคุณมีชีวิตอยู่อย่างอิสระไม่ถูกกักขังมีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต การรับรู้ว่าคุณอยู่

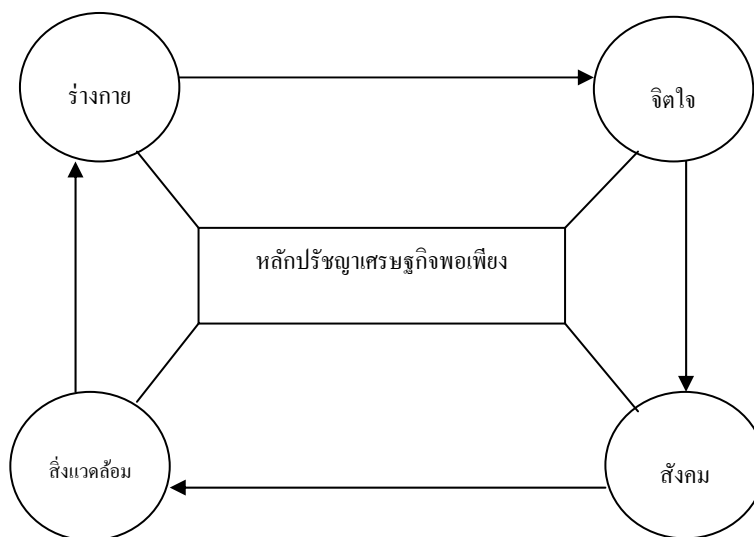
ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดี ปราศจากมลพิษต่าง ๆ การคมนาคมสะดวกมีแหล่งประโยชน์ด้านการเงิน สถานบริการทางสุขภาพและสังคมสงเคราะห์ การรับรู้ว่าคุณมีโอกาสที่จะได้รับข่าวสารหรือฝึกฝนทักษะต่าง ๆ การรับรู้ว่าคุณได้มีกิจกรรมสันทนาการและมีกิจกรรมในเวลาว่าง เป็นต้น ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของกนกวรรณ กรรษา (2550) ที่ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงกับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลกกกุง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ดพบว่า ประชาชนตำบลกกกุงมีคุณภาพชีวิตโดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง และผลการวิจัยของสุพรรณษา ศิริพันธ์ และคณะ (2551) ที่ศึกษาเรื่อง คุณภาพชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและคุณภาพชีวิตในการดำรงชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษมพบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษมมีคุณภาพชีวิตในการดำเนินชีวิตโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับคุณภาพชีวิตของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานครพบว่า การปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์ทางบวกกับคุณภาพชีวิตของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานครโดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ตรงตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้กล่าว คือ การปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์ทางบวกกับคุณภาพชีวิตของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจาก เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำรงชีวิตแก่ประชาชนชาวไทย เพื่อให้หลุดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและยังเป็นเครื่องชี้นำการดำรงชีวิตให้ดำเนินไปในทางสายกลางสามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่ เศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ซึ่งต้องอาศัยความรู้ต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน รวมถึงการเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจให้มีสำนึกในคุณธรรม การดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียรและใช้สติปัญญา เพื่อให้สมดุลพร้อมรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ได้เป็นอย่างดีและที่สำคัญได้พิสูจน์แล้วว่าสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงานได้จริง ผู้ใช้หรือปฏิบัติตามมีความพึงพอใจในความเป็นอยู่ที่ดี มีความสุข มีสุขภาพกายและใจดีหรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ที่ผ่านมา คุณภาพชีวิตของข้าราชการครูมีความเกี่ยวเนื่องกับภาระหน้าที่ความรับผิดชอบและสถานะทางการเงินภาระหนี้สินจากการกู้ยืมเพื่อการใช้จ่าย ทำให้ข้าราชการครูหันมาเลือกที่จะปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักปรัชญา

เศรษฐกิจพอเพียงกับคุณภาพชีวิตของข้าราชการครู ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของศรีเมือง พลัณฑุทธิ์ และพรทิพย์ ชีระกาญจน์ (2551, หน้า 1) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า คุณภาพชีวิตเป็นความพึงพอใจ ความ เป็นอยู่ที่ดีมีความสุข มีสุขภาพกายดี มีสุขภาพจิตดี มีอาหารกินดี มีสิ่งของหรือเงินทองใช้ตามความ จำเป็น อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และแนวคิดของสุภารัตน์ คุณันท์ (2553 ข, หน้า 10) ที่ได้กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดของ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการ มูลนิธิชัยพัฒนาว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั้นไม่จำเป็นต้องคิดตามหลักทฤษฎีเศรษฐศาสตร์หรืออะไรให้ ยุ่งยากซับซ้อน ให้เราดูเป็นปรัชญาและธรรมะเป็นเครื่องชี้นำในการดำรงชีวิตแล้วนำไปปฏิบัติใช้ ซึ่งสามารถใช้ได้ตั้งแต่ระดับประชาชนจนถึงระดับผู้บริหารของประเทศ และได้พิสูจน์แล้วว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปใช้ได้จริง นอกจากนี้ อุทุมพร อมรธรรม (2549 หน้า 23-24) ยังกล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดของศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประเวศ วะสี ปราชญ์ผู้รู้ นั้น เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจสายกลางหรือเศรษฐกิจแบบมัธยมาปฏิบัติที่ เชื่อมโยงทั้ง กาย ใจ สังคมและสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ ก็สอดคล้องกับผลการวิจัย ของกนกวรรณ กรรษา (2550) ที่ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจ พอเพียงกับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลกกกุง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ดพบว่า การดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบล กกกุงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และผลการวิจัยของสุพรรณษา ศิริพันธ์ และคณะ (2551) ที่ศึกษาเรื่อง คุณภาพชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและคุณภาพชีวิตในการดำรงชีวิตของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษมพบว่า คุณภาพชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและคุณภาพชีวิตใน การดำรงชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษมมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับมากอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

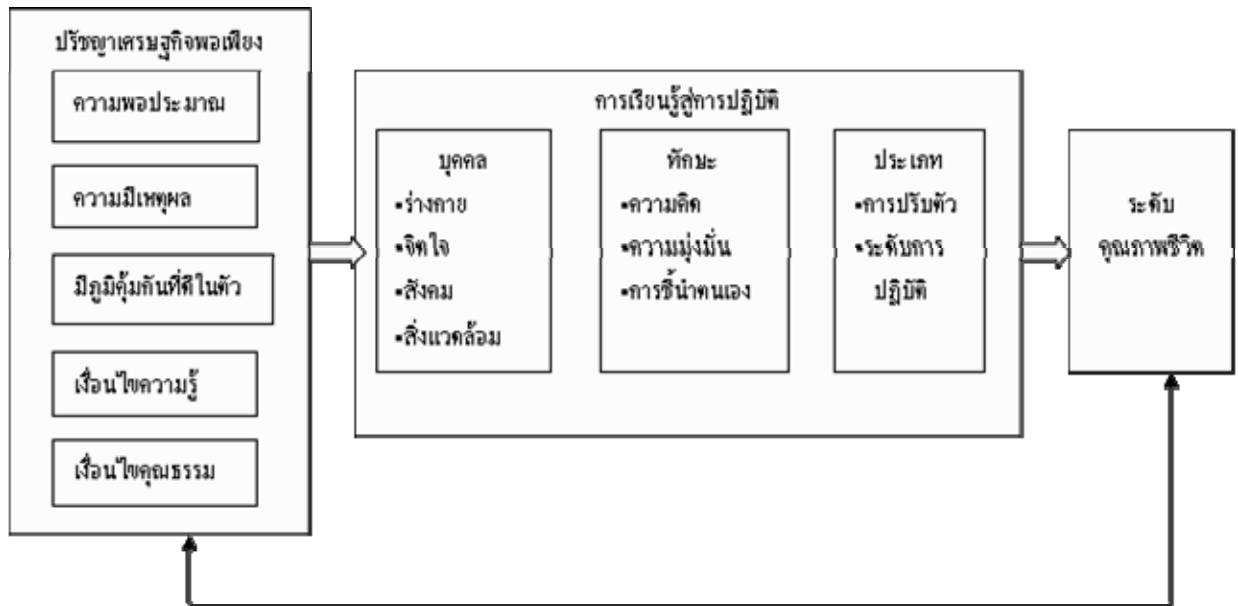
อนึ่ง การศึกษาวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า การปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิต เมื่อข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ได้นำ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติและเกิดเป็นความพึงพอใจมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นหรือ อาจกล่าวได้ว่ามีคุณภาพชีวิตที่ดี แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ระหว่าง การปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับคุณภาพชีวิตของข้าราชการครู ซึ่งสอดคล้องกับ แนวทางการพัฒนาของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) ซึ่งเป็นแผนการพัฒนาศัก ยภาพที่ยังคงมีแนวคิดความต่อเนื่องจากแผนพัฒนาตั้งแต่ฉบับที่ 8 - 10 โดยยึดหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง” และ “คน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนารวมทั้ง “สร้างสมดุลการพัฒนา” ในทุกมิติและ ขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งในทุกระดับ โดยเชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนา

อย่างบูรณาการทั้ง คน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมืองเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะในระดับบุคคล ซึ่งพอสรุปได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การเชื่อมโยงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับคุณภาพชีวิตระดับบุคคล

ดังนั้น ข้าราชการครูในฐานะเจ้าหน้าที่ของภาครัฐมีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบในการให้การศึกษาและเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนรู้แก่เด็กและเยาวชน ในขณะเดียวกันครูยังได้รับการปลูกฝังและส่งเสริมให้มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงเกิดการเรียนรู้ซึมซับนำสู่วิถีการปฏิบัติในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติหน้าที่ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความคิด ความมุ่งมั่นและการชี้นำตนเองที่จะปรับตัวและระดับการปฏิบัติ ซึ่งจะส่งผลถึงคุณภาพชีวิตที่ดีของตนเอง อย่างไรก็ตาม หากการปฏิบัติตามมีความสม่ำเสมอหรือมาเท่าใดคุณภาพชีวิตนั้นก็ดีขึ้นหรือสูงมากขึ้นตามการปฏิบัติ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าคุณภาพชีวิตมีความสัมพันธ์และผันแปรไปตามการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ซึ่งพอสรุปได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับคุณภาพชีวิตกับการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อเสนอแนะ

1. ควรสนับสนุนให้ข้าราชการครูมีการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความพอประมาณเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายของตนเองหรือครอบครัว เพื่อให้เกิดการรับรู้และความสมดุลระหว่างรายได้ที่ได้รับกับรายจ่ายที่เกิดขึ้น ทำให้สามารถคำนวณวางแผนการใช้จ่ายตลอดจนการเก็บออมไว้ใช้ในยามจำเป็น และที่สำคัญไม่ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงาน ได้แก่ การประชาสัมพันธ์หรือณรงค์ ตลอดจนการแจก สมุดบัญชีสำหรับการจดบันทึก

2. ควรส่งเสริมให้ข้าราชการครูได้ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สุขภาพร่างกาย แข็งแรง เนื่องจากสุขภาพที่ดีเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การดำรงชีวิตและการปฏิบัติงานเป็นไป ได้ด้วยดีและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังเป็นพื้นฐานและความต้องการสำหรับทุกคน ได้แก่ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการออกกำลังกาย การเดินรำหรือเดินเพื่อสุขภาพ ห้อยออกกำลังกาย ที่สามารถใช้ได้อย่างทั่วถึง กีฬาของบุคลากรภายในหน่วยงานและระหว่างหน่วยงานด้วยกัน

3. ควรปลูกฝังให้ข้าราชการครูรู้จักการประมาณตนในการดำรงชีวิตไม่สร้างภาระหนี้สิน ขณะเดียวกันส่งเสริมการลดภาระหนี้สินที่มีอยู่ให้น้อยลงด้วยการสร้างรายได้ให้เกิดขึ้น เพื่อการ

พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัวให้ดีขึ้น ได้แก่ โครงการอบรมวิชาชีพต่าง ๆ เพิ่มเติมที่สามารถสร้างรายได้ให้กับข้าราชการครู

เอกสารอ้างอิง

- กษกร ชำนาญกิตติชัย, ชิตติมา ประภากรเกียรติ, อนเนก แสงโนรี และจิรเดช สมิทธิพรณ. (2554). *การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต. ศูนย์ระนอง 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.*
- กนกวรรณ กรรยา. (2550). *ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงกับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลกกกุง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.*
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *ศึกษาธิการเร่งแก้ไขปัญหานี้สัณคร. วันที่ค้นข้อมูล 22 สิงหาคม 2554, เข้าถึงได้จาก <http://www.moe.go.th/websm/2010/avg/272.html>*
- _____. (2554). *แก้ไขปัญหานี้สัณคร. วันที่ค้นข้อมูล 22 สิงหาคม 2554, เข้าถึงได้จาก <http://www.moe.go.th/websm/2011/sep/224.html>*
- กรุงเทพมหานคร. (2550). *เดิมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงให้บุคลากรกรุงเทพมหานครเพื่อพร้อมขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ. วันที่ค้นข้อมูล 6 ธันวาคม 2555, เข้าถึงได้จาก http://203.155.220.230/info/gov/4sector/bmal50350_02.htm*
- โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย. (2550). *รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทยปี 2550. กรุงเทพฯ: มูลนิธิอมสินเพื่อสังคม.*
- โจเซฟ อี. สติกลิตซ์, อมาตยา เซน และฌอง-ปอล ฟิตูซี. (2553). *วิพากษ์จีดีพี ฉบับวิชาการ (ภควดี, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: แปลนพรีนติ้ง.*
- คุษฎี อายุวัฒน์. (2548). *มาตรวัดคุณภาพชีวิต: ศึกษากรณีประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย. วารสารประชากรศาสตร์, 21(1), 42-50.*
- นิรุต ถึงนาค. (2551). *ครู พลังสำคัญในการขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนรู้. วารสารครูศาสตร์ 6, 1(10), 20 – 24*
- บุญญะรักษ์ คำวนชัย. (2552). *การปฏิบัติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.*

- บุญมา พงษ์โหมด. (2553). การพัฒนาคุณภาพชีวิต. ใน เอกสารทางวิชาการพัฒนาคุณภาพชีวิต รหัส 2531104. คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์.มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.
- พรณี ลีกิจวัฒน์. (2551). วิธีการวิจัยทางการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- มานพ นักการเรียน. (2554). พระพุทธศาสนากับแนวคิดเรื่องคุณภาพชีวิต. วันที่ค้นข้อมูล 9 กันยายน 2554, เข้าถึงได้จาก <http://www.src.ac.th/web/index.php?option=content&task=view&id=976>
- วรรณดี จันทน์มาลา. (2551). การใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของข้าราชการ: ศึกษาเฉพาะกรณีเรือนจำอำเภอสีกี้ จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- ศรีเมือง พลั่งฤทธิ์ และพรทิพย์ ชีระกาญจน์. (2551). การพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยหลักการเศรษฐกิจพอเพียง และกฎบัตรอนาคตว่าของประชาชนตำบลคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี. ปทุมธานี: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศูนย์ข้อมูลกรุงเทพมหานคร. (2554). กรุงเทพฯปัจจุบัน. วันที่ค้นข้อมูล 12 ธันวาคม 2554, เข้าถึงได้จาก <http://www.bangkok.go.th>
- สกล พรหมสิน. (2546). ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงกับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลหงษ์เจริญ อำเภอบ้านแพร่ง จังหวัดชุมพร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สำนักงานศึกษากรุงเทพมหานคร. (2542). 25 ปี สำนักงานศึกษา: สืบสานพระราชปณิธาน พระผู้พระราชทานการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการกรุงเทพมหานคร. (2552). แผนยุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรบุคคลของกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2552-2555. วันที่ค้นข้อมูล 12 ธันวาคม 2554, เข้าถึงได้จาก <http://www.bangkok.go.th/csc>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงานกฤษฎามนตรี. (2554). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. 2555-2559. วันที่ค้นข้อมูล 23 เมษายน 2555, เข้าถึงได้จาก <http://www.nesdb.go.th>
- สำนักงานยุทธศาสตร์การศึกษา. (2549). รายงานการจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร ปี 2548 (ลำดับที่ 8/2549). กรุงเทพฯ: กลุ่มงานนโยบายและแผนการศึกษา.

- สุดารัตน์ คุณินธุ์. (2553). เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญา เป็นธรรมชาติ เป็นเครื่องชี้นำ. ใน เพิ่มพูนคุณภาพชีวิตด้วยเศรษฐกิจพอเพียง (ฉบับพิเศษ). วารสารอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 8(2), 8-11.
- สุพรรณยา ศิริพันธ์, ชลรัศม์ ลำเจียก, กิตติชัย เมืองมูล, จิรวัดน์ นาวาทอง, ศรีณย์ นาโพนงาม และคณะ. (2551). คุณภาพชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและคุณภาพชีวิตในการดำรงชีวิตของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- อัญชลี ชยานุวัชร. (2552). มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์กับแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช. ใน นาข้าว...มวล (วินัย ประถมพัสกาญจน์ และสืบพงศ์ ธรรมชาติ,บรรณาธิการ). นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์อักษรการพิมพ์.
- อุทุมพร อมรธรรม. (2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: แสงดาว.